

СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ ВА ЎЛЧАШДАГИ МЕЗОНЛАР ТАҲЛИЛИ

Бабаев Фаррух Мансурович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети хузуридаги
“Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг
илмий асослари ва муаммолари” илмий тадқиқот маркази
ORCID: 0009-0000-2500-337X
farrux_1788@mail.ru

Аннотация. Мақолада солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлигини баҳолаш ва ўлчаш мезонлари муҳокама қилинган. Солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлигини баҳолашга қаратилган турли назарий ёндашувлар ўрганилиб, Ўзбекистон ҳукумати учун самарадорликни баҳолаш ва ўлчаш бўйича мезонлар таклиф қилиниб, мавзу якунида ҳулоса шакллантирилган.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ маъмуриятчилиги, даромад, бюджет, солиқдан қочиш, самарадорлик.

АНАЛИЗ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ И ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ

Бабаев Фаррух Мансурович

Научно-исследовательский центр «Научные основы и
проблемы развития экономики Узбекистана» при
Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В статье рассматриваются критерии оценки и измерения эффективности налогового администрирования. Были изучены различные теоретические подходы, направленные на оценку эффективности налогового администрирования, предложены критерии оценки и измерения эффективности деятельности правительства Узбекистана, а в конце темы сформирован вывод.

Ключевые слова: налог, налоговое администрирование, доходы, бюджет, уклонение от уплаты налогов, эффективность.

ANALYSIS OF CRITERIA FOR ASSESSING AND MEASURING THE EFFECTIVENESS OF TAX ADMINISTRATION

Babaev Farrukh Mansurovich

Scientific Research Center "Scientific Foundations and
Problems of the Development of the Economy of
Uzbekistan" at Tashkent State University of Economics

Abstract. The article discusses the criteria for assessing and measuring the effectiveness of tax administration. Various theoretical approaches to assessing the effectiveness of tax administration are studied, criteria for assessing and measuring effectiveness for the government of Uzbekistan are proposed, and a conclusion is drawn at the end of the topic.

Keywords: tax, tax administration, income, budget, tax evasion, efficiency.

Кириш.

Солиқ маъмуриятчилиги орқали ҳукуматлар даромадларни давлат хизматларини, инфратузилмани ва иқтисодий ривожланишни молиялаштириш учун сафарбар қилиш механизми бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистон шароитида самарали солиқ маъмуриятчилиги миллий иқтисодий мақсадларга эришишда, айниқса, амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар ва солиқ-бюджет сиёсатини модернизация қилиш борасидаги саъй-ҳаракатлар шароитида муҳим роль ўйнайди.

Ўзининг муҳимлигига қарамай, солиқ маъмуриятчилиги оптимал самарадорликка эришишда қийинчиликларга дуч келмоқда. Солиқларни тўлашдан бўйин товлаш, маъмурий самарадорлик, технологик интеграциянинг йўқлиги ва шаффофликнинг чекланганлиги каби муаммолар солиқ органларининг даромадларни максимал даражада йиғиш ва ихтиёрий равишда бажарилишини таъминлаш қобилиятига тўсқинлик қилади. Бу муаммолар солиқ маъмуриятчилиги фаолиятини баҳолаш, камчиликларни аниқлаш ва мақсадли ислохотларни амалга оширишга тизимли ёндашишни тақозо этади. Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигини баҳолашнинг мустақам мезонлари ва усулларини ишлаб чиқиш зарурати ҳукуматнинг солиқ тизимини илғор халқаро тажрибалар асосида такомиллаштиришга интилиши билан кучаймоқда.

Адабиётлар шарҳи.

Солиқ маъмуриятчилигини баҳолаш унинг самарадорлиги ва замонавий технологиялар билан интеграциялашувига қаратилган турли назарий ёндашувларни ўз ичига олади. Бу ёндашувлар солиқ маъмуриятчилигини ҳам процессуал фаолият, ҳам давлат мақсадларига эришишга қаратилган бошқарув усули сифатида тушуниш муҳимлигини таъкидлайди. Солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигининг назарий асослари унинг концептуал тузилиши, ўлчаш методологияси ва турли иқтисодий тизимлардаги амалий таъсирларни ўз ичига олган турли ўлчовларни ўрганайди.

Мусаев ва бошқалар (2019) фикрича, Браун-Гибсон модели ва вазнли йиғинди моделлари каби усуллар солиқ маъмуриятчилиги фаолиятини баҳолаш учун сифат ва миқдорий кўрсаткичларни бирлаштиради. Ушбу моделлар “ходим учун солиқ йиғиш” ва бошқа самарадорлик кўрсаткичларини кўзда тутаяди. Клун (2004): “Словенияда қўлланиладиган самарадорликни баҳолашнинг кенг қамровли моделлари солиқ маъмуриятчилигининг заиф томонларини аниқлаш учун операцион маълумотлардан олинган кўрсаткичларни бирлаштиради”.

Кумар ва бошқалар (2016) математик моделлаштириш нуқтаи назаридан куйидагиларни таъкидлаган: “Эконометрик усуллар солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлиги индексларини яратиш, ихтиёрий ва мажбурий риоя қилиш факторини яратиш учун асосий компонент таҳлилидан фойдаланади. Ушбу моделлар узоқ муддатли ишлаш тенденциялари ва яхшиланиши керак бўлган соҳаларни таъкидлайди”. Серикова ва бошқалар (2018) эса “Институционал моделлар ташкилий тузилмани ва солиқ маъмуриятчилиги тизимлари доирасидаги сиёсат уйғунлигини баҳолайди. Тадқиқотлар операцияларни оптималлаштириш ва мувофиқликни оширишда тузилган тизимларнинг ролини” таъкидлайди.

Мансор ва Тайиб, (2013) фикрича, “Интеграциялашган очиқ тизимли моделлар маъмурий самарадорликни аниқлаш учун киришлар, жараёнлар ва натижалар қандай ўзаро боғлиқлигини таҳлил қилади”. Давила ва бошқаларнинг (2021) тадқиқотлари замонавий солиқ тизимларида самарадорлик ва шаффофликни ошириш учун технологиялардан фойдаланишга (масалан, электрон рўйхатга олиш, электрон ҳужжат топшириш) қаратилган.

Рошчупкина (2019) талқинича, “Солиқ маъмуриятчилигининг иерархик тузилмаларини ишлаб чиқиш каби концептуал ёндашувлар манфаатдор томонларнинг

манфаатлари ва қонуний риоя этилишини мувозанатлаш орқали узлуксиз функционалликни таъминлайди”.

Юқоридагиларга асосланадиган бўлсак, солиқ маъмуриятчилигини баҳолашнинг назарий ёндашувлари самарадорликни оптималлаштириш учун миқдорий кўрсаткичлар, тизимли интеграция ва рақамли модернизацияни бирлаштиришга қаратилган. Ёндашувни танлаш баҳолашнинг аниқ мақсадларига, яъни мувофиқликни яхшилашга, даромадларни йиғишни кучайтиришга ёки маъмурий самарадорликни тартибга солишга боғлиқ.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Солиқ маъмуриятчилиги даромадларни самарали йиғиш, солиқ қонунчилигини амалга ошириш ва ихтиёрий риоя қилишни таъминлаш орқали мамлакатнинг фискал барқарорлигини таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Солиқ маъмуриятчилиги тизимининг самарадорлиги нафақат унинг даромадлар бўйича мақсадларга эришиш қобилиятини акс эттиради, балки харажатлар ва маъмурий юкларни минималлаштирган ҳолда адолат ва шаффофликни таъминлаш қобилиятидир. Унинг самарадорлигини ҳар томонлама баҳолаш учун аниқ белгиланган ва кўп ўлчовли мезонлар муҳим аҳамиятга эга.

Солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлигини баҳолашда унинг фаолиятининг миқдорий ва сифат жиҳатлари ҳисобга олиниши керак. Даромадларни йиғиш самарадорлиги, мувофиқлик даражалари ва маъмурий харажатлар каби асосий кўрсаткичлар операция муваффақият ҳақида ўлчанадиган тушунчаларни беради. Шу билан бирга, тенглик ва адолатлилик, солиқ тўловчиларнинг қониқиши ва илғор технологияларнинг интеграцияси каби кенгроқ ўлчовлар замонавий солиқ тизими учун зарур бўлган ижтимоий, ахлоқий ва технологик жиҳатларни акс эттиради.

Ушбу мезонлар иқтисодий, ижтимоий ва бошқарув мақсадларига эришишда солиқ тизимлари қандай ишлашини тушуниш учун асос бўлиб хизмат қилади. Улар солиқчилар ва манфаатдор томонларга кучли томонларини аниқлаш, заиф томонларини бартараф этиш ва миллий ривожланиш мақсадларига мос ислохотларни амалга ошириш имконини беради. Солиқ маъмуриятчилигини ушбу объективлар орқали баҳолаш орқали мамлакатлар ўзларининг молиявий тузилмаларида ишонч, жавобгарлик ва барқарорлик муҳитини яратиши мумкин.

Солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлигини ишончли баҳолаш аниқ ва ўлчанадиган мезонларни талаб қилади, улар фаолиятнинг миқдорий ва сифат жиҳатларини қамраб олади ва бундай баҳолашда кенг тарқалган асосий мезонлар 1-расмда келтирилган:

Даромадларни йиғиш самарадорлиги
Мувофиқлик даражалари
Маъмурий самарадорлик
Адолат
Солиқ тўловчига хизмат кўрсатиш сифати
Шаффофлик ва жавобгарлик
Технологик интеграция

1-расм. Солиқ маъмуриятчилигининг самарадорлигини баҳолаш ва ўлчашдаги мезонлар

Манба: ўрганишлар асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

Энди расмни кенгроқ асослайдиган бўлсак, ҳар бирининг ўзига хос хусусиятларига эътибор қаратиш лозим, шунда унинг моҳияти кенгроқ англашилади. Аввало, **даромадларни йиғиш самарадорлиги** солиқ маъмуриятчилигининг энг муҳим кўрсаткичи ҳисобланиб, у бўйича олиб бориладиган фаолият уларнинг муҳим аҳамиятини кўрсата олади. Чунки даромадларни йиғиш самарадорлиги солиқ маъмуриятчилигининг мамлакатнинг иқтисодий салоҳияти ва солиқ-бюджет сиёсатига мувофиқлигини сақлаб қолган ҳолда максимал мумкин бўлган даромадлардан фойдаланиш имкониятларини баҳолайди. У қуйидагиларни ўз ичига олади:

- солиқ бўшлиқларини таҳлил қилиш маъмуриятчиликдаги камчиликларнинг муҳим кўрсаткичи бўлиб хизмат қилувчи, риоя қилмаслик, самарасиз ёки норасмий иқтисодий фаолият туфайли амалга оширилмаган даромадлар ўлчови ҳисобланади;

- даромадларнинг ўсиш кўрсаткичлари иқтисодий ўсиш, инфляция ва таркибий ўзгаришлар билан боғлиқ ҳолда солиқ тушумлари тенденцияларини баҳолаш, вақт ўтиши билан солиқ тизимининг мослашувчанлиги ва мустақамлиги ҳақида тушунча беради;

- солиқларнинг эгилувчанлиги ва барқарорлиги эса солиқ тизимининг иқтисодий ўсишга динамик жавоб бериш қобилияти, солиқ сиёсати ва маъмурий асосларнинг ўзига хос мослашувчанлигини акс эттиради. Ушбу мезон нафақат даромадларни шакллантириш самарадорлигини ўлчайди, балки солиқ сиёсатининг кенгроқ иқтисодий оқибатларини ва уларнинг миллий ривожланиш мақсадларига мос келишини ҳам кўрсатади.

Шунингдек, **мувофиқлик даражалари** солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигининг асоси бўлган солиқ тўловчининг хатти-ҳаракати ва қонуний солиқ мажбуриятлари ўртасидаги мувофиқлик даражасини ифодалайди. Бунга қуйидагилар киради:

- ихтиёрий риоя қилиш - жараёнларнинг соддалиги, адолатлилик ва риоя қилишдан кўрилган фойда таъсирида солиқ тизимига бўлган ишончининг акси;

- тўхтатишга асосланган мувофиқлик - аудит ва жазолар каби ижро механизмларининг солиқ қонунларига риоя қилишни рағбатлантиришга таъсири;

- хулқ-атворга оид тушунчалар - солиқ тўловчиларнинг қонунчиликка риоя қилишга муносабатини, шу жумладан адолат ва ҳукуматнинг жавобгарлиги ҳақидаги тасавурларини шакллантирадиган психологик, маданий ва ижтимоий омилларнинг роли. Шундай қилиб, мувофиқлик даражасини тушуниш солиқ қонунчилигининг таркибий ва хулқ-атвор омилларини аниқ кўриш имконини беради ва мақсадли ислохотлар учун йўлни таклиф қилади.

Маъмурий самарадорлик солиқ органининг ўз мақсадларига эришиш учун ресурслардан фойдаланишдаги операцион самарадорлигини ўрганади. Бу қуйидагиларни ўз ичига олади:

- харажат-самарадорлик - маъмурий харажатлар ва даромадларни йиғиш ўртасидаги мувозанат, минимал киришлар билан максимал натижаларга эришиш қобилиятини акс эттиради;

- жараённи оптималлаштириш - солиқ тўлаш, тўловларни қайтариш ва низоларни ҳал қилиш каби асосий функцияларнинг тезлиги, аниқлиги ва ишончилигини баҳолаш;

- ресурсларни тақсимлаш ва маҳсулдорлик - стратегик мақсадларга эришиш учун инсон, молиявий ва технологик ресурслар қандай тақсимланганлигини ва улардан фойдаланишни баҳолаш. Самарадорлик харажатларни минималлаштиришдан ташқарига чиқади, бу солиқ маъмуриятчилигининг юқори хизмат кўрсатиш стандартларини сақлаб қолган ҳолда ўзгарувчан шароитларга мослашиш учун тезкорлигини акс эттиради.

Солиқ маъмуриятчилигида **адолат** солиқ йиғишнинг ахлоқий ва ижтимоий жиҳатларини таъкидлайди. Бунга қуйидагилар киради:

- горизонталь тенглик - ўхшаш молиявий профилга эга бўлган солиқ тўловчиларга тенг муносабатда бўлишини таъминлаш, солиқ маъмуриятчилигида изчиллик ва холисликни таъминлаш;

- вертикал тенглик - каттароқ иқтисодий салоҳиятга эга бўлганлар мутаносиб равишда кўпроқ ҳисса қўшиш тамойилини қўллаб-қувватлаш, қайта тақсимлаш ва ижтимоий адолатни қўллаб-қувватлаш;

- қабул қилинган адолат - солиқ тўловчиларнинг солиқ сиёсатининг адолатлилиги ва уларнинг бажарилишига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатадиган субъектив қарашлари.

Ушбу мезон адолатли амалиётлар орқали жамиятнинг ҳамжиҳатлиги ва бошқарувга ишончни мустаҳкамлашда солиқ маъмуриятчилигининг ролини таъкидлайди.

Солиқ тўловчига хизмат кўрсатиш сифати солиқ маъмуриятчилиги ва солиқ тўловчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларни баҳолайди, кўрсатилаётган хизматларнинг қулайлиги, ишончилиги ва самарадорлигига эътибор беради. Бунга қуйидагилар киради:

- мувофиқлик қулайлиги, яъни рўйхатга олиш, топшириш, тўлаш ва низоларни ҳал қилиш тартиб-қоидаларининг соддалиги ва равшанлиги, солиқ тўловчилар юкини камайтириш;

- жавобгарлик ва қўллаб-қувватлаш, ёрдамнинг мавжудлиги ва сифати, жумладан рақамли воситалар, мижозларга хизмат кўрсатиш марказлари ва таълим ташаббуслари;

- хизматларни шахсийлаштириш, яъни хизматларни алоҳида солиқ тўловчилар, корхоналар ва муайян секторларнинг турли эҳтиёжларига мослаштириш, солиқ тўловчилар тажрибасини ошириш.

Юқори сифатли хизмат кўрсатиш ёндашуви солиқ тўловчилар ва солиқ органи ўртасидаги ҳамкорлик муносабатларини ривожлантиради, қонунчиликка риоя қилиш ва хайрихоҳликни рағбатлантиради.

Шаффофлик ва жавобгарлик солиқ маъмуриятчилигининг қонунийлиги ва ишончилигини таъминловчи асосий тамойиллардир. Ушбу мезон қуйидагиларни ўз ичига олади:

- аниқлик ва қулайлик - солиқ қонунлари, тартиб-қоидалари ва маъмурий амалиётлари осон тушунарли ва барча манфаатдор томонлар учун очиқ бўлиши керак;

- ишлаш кўрсаткичларини ошқор қилиш - маъмурий фаолият, даромадлар натижалари ва аудит натижалари тўғрисида мунтазам ва батафсил ҳисобот бериш, жамоатчилик назорати ва сиёсатни баҳолаш имконини беради;

- бошқарув ва коррупцияга қарши кураш - солиқ маъмуриятчилигида коррупциянинг олдини олиш, аниқлаш ва бартараф этиш, унинг яхлитлиги ва жамоатчилик ишончини ҳимоя қилиш учун мустаҳкам тизимлар. Бу мезон жамоатчилик ишончини ва институционал ишончни мустаҳкамловчи очиқ ва масъулиятли амалиётлар зарурлигини таъкидлайди.

Технологик интеграция самарадорлик, аниқлик ва хавфсизликни ошириш учун солиқ маъмуриятчилиги жараёнларига рақамли ечимлар қанчалик киритилганлигини баҳолайди. Бунга қуйидагилар киради:

- автоматлаштириш ва рақамлаштириш - ҳужжатларни топшириш, тўлаш, маълумотларни таҳлил қилиш ва мувофиқликни мониторинг қилиш учун рақамли воситаларни қўллаш, инсон хатолари ва маъмурий кечикишларни камайтириш.

- маълумотлар хавфсизлиги ва яхлитлиги - киберхавфсизлик бўйича қатъий чоралар ва маълумотларни бошқариш амалиёти орқали солиқ тўловчи маълумотларининг махфийлиги ва аниқлигини таъминлаш.

■ инновацияларни қабул қилиш - қарор қабул қилиш, хавфларни баҳолаш ва хизматларни тақдим этишни яхшилаш учун сунъий интеллект, блокчейн ва маълумотлар таҳлили каби ривожланаётган технологиялардан фойдаланиш.

Илғор технологиялар интеграцияси нафақат фаолият самарадорлигини оширади, балки солиқ маъмуриятчилигини давлат бошқарувини модернизациялашнинг ҳаракатлантирувчи омили сифатида ҳам кўрсатади.

Ушбу мезонлар солиқ маъмуриятчилиги фаолиятини баҳолаш учун яхлит асос яратади. Улар долзарблиги ва қўлланилишини таъминлаш учун Ўзбекистоннинг иқтисодий ва институционал муҳити каби муайян шароитларга мослаштирилиши мумкин.

Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигини баҳолаш мезонлари ва усуллари қўллаш мамлакатнинг фискал тизимини модернизация қилиш ва бошқарув тизимини такомиллаштиришга интилишдан далолат беради. Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар доирасида солиқ маъмуриятчилигининг муваффақиятини ўлчашнинг бир қанча асосий мезонлари, шунингдек, самарадорлик, шаффофлик ва солиқ тўловчилар қонунчилигига риоя этилишини ошириш усуллари қабул қилинган. Ушбу мезонлар ва усуллар мамлакат солиқ тизимининг келажагини шакллантириш ва иқтисодий ўсишни таъминлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

1. Даромадларни йиғиш самарадорлиги. Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигини баҳолашнинг асосий мезонларидан бири даромадларни ундириш самарадорлиги ҳисобланади. Сўнги бир неча йил ичида Ўзбекистонда солиқ тизимини тартибга солиш бўйича турли ислохотлар ўтказилиб, асосий эътибор мамлакатнинг солиққа нисбатан ялпи ички маҳсулотга нисбатини яхшилаш ва даромадлар бўйича фарқни камайтиришга қаратилган. Рақамли солиқ хизматларига ўтиш ушбу саъй-ҳаракатларнинг асосий таркибий қисми бўлиб, солиқ тўловчиларга декларация топшириш, солиқларни тўлаш ва тўловларни қайтаришни осонлаштирди.

Масалан, солиқ ҳисоботларининг электрон тизимларининг жорий этилиши ва рақамли тўлов платформаларининг жорий этилиши даромадларни ундириш самарадорлигини сезиларли даражада оширди. Ушбу технологиялар солиқ органига реал вақт режимида операцияларни кузатиш имконини беради, тафовутларни тезроқ аниқлашни таъминлайди ва солиқ тўлашдан бўйин товлаш кўламини камайтиради. Бундан ташқари, ҳукумат солиқ тўловчиларнинг солиққа тортиш мажбуриятларини оширишга, хусусан, норасмий сектор ва кичик ва ўрта корхоналарни рўйхатга олиш ва ҳужжатларни расмийлаштиришнинг соддалаштирилган жараёнлари орқали йўналтиришга катта эътибор қаратди.

2. Солиқ маъмуриятчилиги самарадорлигини баҳолашнинг яна бир муҳим мезони - бу мувофиқлик даражаси. Ўзбекистон солиқ тўловчилар билимини ошириш ва ошкораликни ошириш орқали солиқ мажбуриятларини ихтиёрий равишда бажаришни рағбатлантиришда сезиларли ютуқларга эришди. Солиқ тўлашнинг соддалаштирилган тартиби билан бир қаторда солиққа тортишнинг аҳамияти тўғрисида аҳолини хабардор қилиш каби ташаббуслар солиқ тўловчиларнинг фаол иштирокини рағбатлантирди. Аммо норасмий иқтисодиётда мувофиқликни яхшилашда муаммолар сақланиб қолмоқда. Ўзбекистон иқтисодиётининг катта қисми норасмий фаолият юритади ва солиқ маъмуриятчилиги бу корхоналарни расмий тизимга тўлиқ киритишда қийинчиликларга дуч келмоқда. Бу муаммони ҳал қилиш учун ҳукумат томонидан тадбиркорлик субъектларининг расмий секторга ўтиши учун турли имтиёзлар, хусусан, кичик бизнес субъектларини солиқдан озод қилиш, даромадлар ва мулкларни ихтиёрий равишда ошкор қилиш бўйича махсус дастурлар ишга туширилди.

3. Маъмурий самарадорликни баҳолаш учун Ўзбекистон солиқ тўловчилар ва солиқ органлари зиммасига тушадиган маъмурий юкни камайтиришга эътибор қаратди. Давлат солиқ қўмитасининг тузилмавий ўзгаришларининг жорий этилгани

солиқ маъмуриятчилигидаги турли жараёнларни соддалаштиргани эътиборга молик янгиликлардан биридир. Мақсад солиқ тўловчиларга кўрсатилаётган хизматларнинг тезкорлиги ва аниқлигини ошириш билан бирга солиқ йиғишнинг иқтисодий самарадорлигини оширишдан иборат.

Солиқ декларациясини қайта ишлаш, аудит ўтказиш ва риоя этилишини назорат қилишда автоматлаштириш ва маълумотлар таҳлилидан фойдаланиш қўлда жараёнлар ва инсон аралашувига боғлиқликни сезиларли даражада камайтирди. Бу нафақат солиқларни ундириш самарадорлигини оширибгина қолмай, балки солиқ органи фаолиятининг умумий самарадорлигини ҳам ошириб, унга ресурсларни йирик корхоналар ва мураккаб операциялар каби юқори хавfli соҳаларга яхшироқ тақсимлаш имконини берди.

4. Солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш сифати Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилигини ислоҳ қилишнинг асосий йўналишига айланди. Давлат хизматларининг ягона портали каби онлайн платформаларнинг жорий этилиши солиққа оид хизматлардан фойдаланиш қулайлигини сезиларли даражада оширди. Бу платформалар тадбиркорлик ва жисмоний шахсларга солиқ идораларига шахсан ташриф буюрмасдан туриб солиқ тўлаш, маълумот сўраш ва низоларни ҳал қилиш имконини беради, бу эса кечикишларни камайтиради ва хизматлар кўрсатишни яхшилади.

Бундан ташқари, солиқ органи солиқ тўловчиларга яхшироқ ёрдам бериш учун махсус маслаҳат марказлари ва ходимларни ўқитиш орқали мижозларга хизмат кўрсатишга устувор аҳамият берди. Солиқ мажбуриятлари бўйича соддалаштирилган шакллар ва аниқ йўриқномалар ҳам солиқ тўловчиларнинг тажрибасини яхшилашга қаратилган саъй-ҳаракатларнинг бир қисмидир.

5. Шаффофлик ва жавобгарлик Ўзбекистондаги солиқ ислоҳотларида марказий ўрин тутди. Ҳукумат даромадларни йиғиш, текширишлар ва солиқ сиёсатидаги ўзгаришлар бўйича батафсил ҳисоботларни эълон қилиш орқали солиқ тизимининг шаффофлигини ошириш чораларини кўрди. Бу жамоатчилик назоратини кучайтириш имконини беради ва тизимга ишончни кучайтиради. Бундан ташқари, Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилигида коррупцияни камайтириш бўйича бир қанча чора-тадбирлар амалга оширилди.

6. Технологияларни қўллаш Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилиги ислоҳотларининг асоси ҳисобланади. Рақамлаштириш ва автоматлаштириш солиқларни йиғиш ва бошқариш усуллариини ўзгартириб, аниқлик ва самарадорликни таъминламоқда. Электрон ҳисоб-фактура тизимлари, онлайн тўловлар ва реал вақт режимида ҳисобот бериш тизимларининг ривожланиши солиқ жараёнларини тубдан ўзгартириб юборди, бу эса яхши мониторинг, тезроқ риоя қилиш ва инсон хатоларини камайтириш имконини берди. Шунингдек, ҳукумат солиқ тўловчилар маълумотларини ҳимоя қилиш ва тизимнинг яхлитлигини таъминлаш учун ушбу платформаларнинг киберхавфсизлигини кучайтиришга эътибор қаратди. Катта маълумотлар таҳлили ва сунъий интеллект орқали Ўзбекистон ҳам хавфларни баҳолаш ва фирибгарликни аниқлашнинг илғор усулларига ўтмоқда.

Юқоридагиларга асосланадиган бўлсак, Ўзбекистон солиқ маъмуриятчилигида ушбу танланган мезон ва усулларнинг қўлланилиши мамлакатнинг солиқ-бюджет тизимини модернизация қилиш, қонунчиликка риоя этилишини яхшилаш ва самарадорликни ошириш борасидаги улкан саъй-ҳаракатларини акс эттиради. Муаммолар, хусусан, норасмий иқтисодиётда сақланиб қолаётган бўлсада, амалга оширилаётган ислоҳотлар ва технологик тараққиёт Ўзбекистон солиқ тизимини узоқ муддатли муваффақиятга олиб келади. Хизмат кўрсатиш сифати, ошкоралик ва илғор жаҳон тажрибаларини интеграциялашуви орқали доимий равишда такомиллаштириш орқали Ўзбекистон ўзининг кенгроқ иқтисодий ривожланиш мақсадларини амалга

оширадиган самарали, адолатли ва барқарор солиқ маъмуриятчилигини яратишга интилоқда.

Хулоса ва таклифлар.

Хулоса қилиб айтганда, солиқ маъмуриятчилигини самарали баҳолаш Ўзбекистон фискал тизимининг самарали, адолатли ва мамлакатнинг узоқ муддатли ривожланиш мақсадларини қўллаб-қувватлашга қодир бўлишини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Ўзбекистон инновацион методологияларни қўллашда давом этиш, илғор халқаро тажрибалардан фойдаланиш ҳамда шаффофлик ва адолатга эътибор қаратиш орқали солиқ тизимини мустаҳкамлаши, жамоатчилик ишончини ошириши ва кенгроқ иқтисодий интилишларига ҳисса қўшиши мумкин.

Адабиётлар/Литература/Reference:

Bhatti M. A., Isayev F. *Evaluating the Effectiveness of Mandatory IFRS Adoption in Enhancing Transparency and Governance in Saudi Arabia //Cuadernos de Economía. – 2023. – Т. 46. – №. 132. – С. 110-119.*

Davila, A., Pfeiffer, T., Chenhall, R., Dai, N., & Abdurakhmanovna, B. (2021). *Theoretical foundations of tax administration in the digital economy.*

Ikromovich, I.F. (2022). *Analysis of resource taxes based on tax analysis technique. International Journal of Management IT and Engineering, 12(12), 65-71.*

Isaev, F. (2021). *Advantages of applying tax incentives in the conditions of economic crisis. International Journal of Marketing and Technology, 11(8), 15-25.*

Isaev, F.I. (2021). *Tax Policy of the Republic of Uzbekistan. International Journal of Management IT and Engineering, 11(8), 1-9.*

Klun, M. (2004). *Performance Measurement for Tax Administrations: The Case of Slovenia. International Review of Administrative Sciences, 70, 567 - 574. https://doi.org/10.1177/0020852304046210.*

Kumar, S., Nagar, A., & Samanta, S. (2016). *Indexing the Effectiveness of Tax Administration.*

Mansor, M., & Tayib, M. (2013). *Integrated and Open Systems Model: An Innovative Approach to Tax Administration Performance Management. The Innovation Journal, 18, 2.*

Musayev, A., Aliyev, A., Musayeva, A., & Gazanfarli, M. (2019). *Evaluation of Tax Administration Effectiveness Using Brown-Gibson Model., 221-228. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35249-3_28.*

Roshchupkina, V. (2019). *Methodical Bases of Rating Assessment of Tax Policy Efficiency. Proceedings of the International Scientific Conference "Far East Con" (ISCFEC 2018). https://doi.org/10.2991/ISCFEC-18.2019.52.*

Serikova, M., Sembiyeva, L., Mussina, A., Kuchukova, N., & Nurumov, A. (2018). *The institutional model of tax administration and aspects of its development. Investment Management and Financial Innovations. https://doi.org/10.21511/IMFI.15(3).2018.23.*

Исаев, Ф. (2023). *Молиявий ҳисобот сифатини оширишда солиққа тортиш, мустақил аудит ва ички назоратнинг ўрни. Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil, 1(7), 305–310. https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss7-pp305-310*

Исаев, Ф. (2023). *Солиқ услоҳотлари ва уларнинг оқибатларини баҳолаш. Nashrlar, 1(2), 59–62. https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/421*

Исаев, Ф. (2023). *Солиқ услоҳотларининг таъсирини таҳлил қилиш. Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil, 1(6), 155–161. https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss6-pp155-161*

Исаев, Ф. (2023). *Солиқ таҳлилининг фискал сиёсат самарадорлигига таъсир қилиш усуллари. Nashrlar, 1(1), 128–131. https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1-pp128-131*

Исаев, Ф. (2023). *СОЛИҚЛАРНИНГ ФАРОВОНЛИККА ТАЪСИРИ НАЗАРИЯСИ. "Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish Va Barqaror Rivojlantirish istiqbollari" Respublika*

Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi Materiallari to'plami., 206–208.
<https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/393>

Исаев, Ф. (2024). Рақамли иқтисодиёт шароитида солиқ таҳлилининг методологик ёндашувлари. *Nashrlar*, 156. <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/667>

Исаев, Ф. (2024). Рақамли молиявий активларни солиққа тортиш масалалари. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 2(1), 352–360. <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/632>

Исаев, Ф. (2024). Солиқ сиёсати ва иқтисодий тенгсизликнинг ўзаро боғлиқлиги. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 2(8), 272–280. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/1521>

Исаев, Ф., & Камилова, С. (2024). Электрон тижоратни солиққа тортишнинг назарий асослари. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(3), 296–304. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss3-pp 296-304>